

G. Feria. (membre del Grup d'Història de Nou Barris)

Segurament, alguna vegada passejant pels carrers de Barcelona, hem alçat els ulls i hem fixat la mirada en un objecte curiós, o millor dit, un extraordinari enginy humà per la seva genialitat i simplicitat, el rellotge de sol.

El rellotge de sol més antic del qual se'n té notícia fou trobat a Egipte fa uns 1500 anys a.C. Malgrat que, la curiositat per les diferències entre el dia i la nit, l'observació de l'ombra i el canvi estacional, probablement, sorgí amb l'home primitiu i la col·locació d'un pal vertical al terra.

L'evolució de la humanitat i la història dels rellotges de sol, va íntimament enllaçada. Els grecs i els àrabs aportaren millores molt importants, però l'esclat de la tècnica constructora va ser entre el segle XVI i XVII on la creació d'un rellotge de sol s'esdevé un art. La seva evolució històrica és digna d'un altre article.

Malgrat haver més de 20 tipologies de rellotges de sol, els rellotges de sol més coneguts són els rellotges de sol verticals, o també coneguts com els rellotges de sol de façana, per fer referència al lloc on es troben situats. Els podem trobar en edificis majestuosos com esglésies, palaus o fortaleses militars i en edificis populars com les nostres estimades masies.

Avui ens centrarem en els rellotges de sol del nostre districte, Nou Barris.

Ja es conegut per tots els lectors de la revista, el passat clarament rural de Nou Barris. De les 26 masies o cases senyoriales situades al Districte de Nou Barris, actualment perduren 7, on només en dues de les quals, a les masies de Can Verdaguer i de Can Valent, podem continuar observant aquest extraordinari enginy humà.

Rellotge de sol a Can Verdaguer

Can Verdaguer

c/ de Piferrer, 94 cantonada c/ de Casas i Amigó, masia del s. XVI, reconvertida en centre cívic des de 2013, conserva els seus dos rellotges de sol.

El principal, situat a sud-est, latitud 41,434133 i longitud 2,179417 amb referència 1777 en l'inventari de la Societat Catalana de Gnòmonica. De tipologia vertical declinant, és de forma rectangular, amb marc, no conté línies horàries i la numeració emprada és en xifres romanes marcant de les 5 del matí a les 3 de la tarda. Aquest rellotge de sol va ser restaurat i recalculat a finals de 2011, durant les obres de rehabilitació de la masia.

L'altre rellotge o rellotge de ponent passa desapercebut. Es troba situat a la façana sud-oest, latitud 41,434033 i longitud 2,179133 amb referència 1952 en l'inventari. Aquest rellotge va ser enderrocat en les obres de rehabilitació de l'edifici i la teulada, tornant a ser dissenyat i calculat de nou per Nasi Vilà, gràcies a la col·laboració ciutadana que van donar l'avís de la seva

Rellotge de sol a Can Verdaguer

possible pèrdua. Únicament es representen les 12 hores del migdia solar per dos motius, per respectar el record de la numeració original que era en caràcters àrabs i donar protagonisme al rellotge de llevant.

Podem dir que, els rellotges de sol de Can Verdaguer van tenir sort, mentre que el rellotge de sol de Can Valent es troba en el mateix estat d'abandonament que la masia.

Can Valent

El rellotge de sol de Can Valent amb número de referència 1319 de l'inventari de la Societat Catalana de Gnòmonica, és de tipologia vertical declinant i presenta forma rectangular amb els vèrtexs inferiors esbiaixats per un quart de cercle. No se li aprecien les

Masia de Can Valent

marques horàries ni cap rastre decoratiu, en el cas que hagués existit, actualment s'hauria esborrat. Malauradament, encara que la masia està inclosa en el catàleg del Patrimoni Arquitectònic Historicoartístic de la ciutat de Barcelona, amb categoria B capítol II número 0345, el seu estat és deplorable.

Malgrat, que Nou Barris no disposa d'un ric patrimoni de rellotges de sol, compta amb dos exemplars més, a destacar per diferents aspectes. El situat al passatge del Dr. Pi i Molist i un horitzontal ornamental, ben curiós.

Rellotge de Can Valent

Passatge del Dr. Pi i Molist

El primer es tracta del rellotge de sol situat al passatge del Dr. Pi i Molist, 17 cantonada passeig de Dr. Pi i Molist amb número de referència 1335 i coordenades 41.432067, 2.173800. Es tracta d'un espectacular rellotge de sol vertical declinant, situat a la façana d'una casa de finals del s. XVIII, en el antic camí que unia Sant Andreu amb Horta.

Aquest rellotge de sol és ovalar, a dins d'aquest òvul, indicant de les 4 de la matinada a les 12 hores del migdia.

El gnòmon o vareta té un sol al pol.

El quadrant es troba dividit en dos parts; a la part de la dreta podem observar el següent lema "*El Cel es ma regla*" (*volent dir, el Cel em guia*) i a la part esquerra *veiem les hores amb una curiosa indicació de les marques horàries.*

El lema, o llegenda o cita, té un lligam important amb els rellotges de sol.

Generalment, fan referència al pas del temps, la llum i al sol, a la mort o a la vida, des d'una vessant religiosa, filosòfica o en forma de sentència o inclús d'una manera divertida i picant. Les trobem en qualsevol idioma, català, castellà, anglès, italià, francès, alemany... i majoritàriament en llatí.

Alguns exemples:

*Con el Sol me acuesto, con el sol me levanto,
y en las horas de en medio, son las que canto.
Jo sense sol,
i tu sense fe no som res.*

ALTERA PARS OTIO, PARS ISTA LABORI

(Significa: Una parte para el reposo, otra para el trabajo.)

Rellotge de sol, al passatge Dr. Pi i Molist

El rellotge de sol del passatge Dr. Pi i Molist, destaca pel seu imponent esgrafiats, en el qual es pot observar les diferents capes aplicades amb els seus diferents pigments. El blanc, majoritari en les fulles i en l'ornamentació exterior al quadrant, el groc en el gran astre que ens guia, el vermell de la fruita, el gris a la base que aguanta els gerros i en l'òvul exterior que envolta al quadrant ovalar.

La tècnica arquitectònica ornamental de l'esgrafiats emprada en l'arrebossat i revestiment de murs, tant en l'interior com a l'exterior, és una tècnica associada a l'esplendor de la burgesia catalana. L'esgrafiats a més de ser un recurs més per decorar, també mostrava l'ostentació de les persones que hi vivien. La ciutat de Barcelona té un ric patrimoni en esgrafiats i especialment en els seus rellotges de sol.

Per la seva espectacularitat, el seu disseny i la seva importància com l'únic rellotge de sol esgrafiats de Nou Barris, mereix ser protegida la seva façana.

El darrer rellotge de sol a Nou Barris a mencionar, són realment cinc rellotges repetits i repartits pel Districte. Es tracta d'uns exemplars amb doble funció, l'ornamentació, on es troben les marques horàries en números romans, i la utilitat.

Fonts públiques

Es tracta de les cinc fonts públiques situades al Parc Central de Nou Barris, al carrer Vilalba dels Arcs cap al passeig Urrútia, a la plaça Major de Nou Barris (dos exemplars) i a la plaça Virrei Amat. (Podem trobar més exemplars fora del nostre districte.)

Tenen una alçada de 72 cm en forma de cilindre amb un recipient de 47 cm de diàmetre que recull l'aigua, dins del qual hi ha el quadrant horitzontal de 23 cm de diàmetre.

Va ser un encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona a l'empresa Escofet 1886, S.A. Disseny dels arquitectes Arriola & Fiol. El conjunt del sortidor que fa les funcions de gnòmon, es prolonga en l'arc d'aigua que neix de la

Font Parc Central

font. La subtil ombra-reflex que es produeix a sobre del disc horari indica el pas del temps, amb indicació de l'hora correcta si es troba orientat el sortidor cap a l'estel polar.

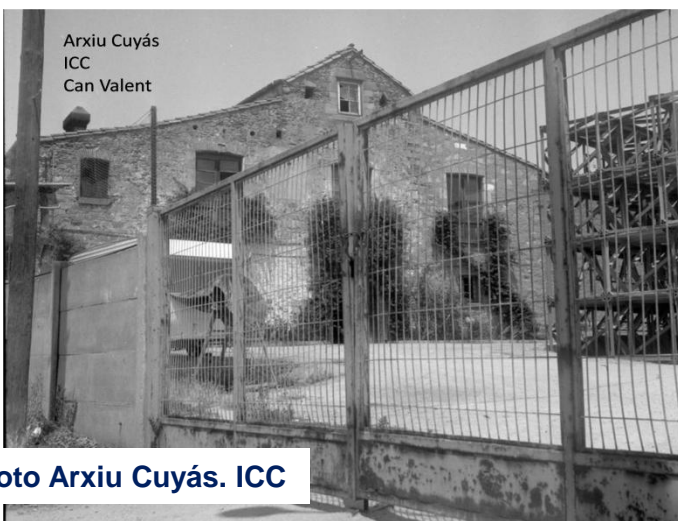
Al mes de novembre d'enguany, el Grup d'Història de Nou Barris va realitzar la primera ruta de rellotges de sol del Districte i va organitzar un taller de construcció d'un rellotge de sol a la pl. Sóller, dins de la setmana de la ciència'2016. Davant del llac trobareu un rellotge de sol analemàtic que perdurarà al terra fins que comencin les obres de rehabilitació de la plaça.

I per acabar una endevinalla...

*Hi ha de grans i de petits, de moderns i d'antics,
els trobem a tot arreu i els podem trepitjar,
Però els més populars es troben a les façanes.
Què sóc?*

PATRIMONI

Fins quan Can Valent?

Can Valent és la penúltima masia que ens queda per salvar, ja que la de Can Carreres en no estar catalogada, de moment no corre perill.

Can Valent és la reivindicació de patrimoni més antiga que portem des de l'Arxiu, i creiem la més important pel seu valor identitari i per la seva antiguitat.

Des que va ser abandonada per l'últim propietari (la constructora Sala Amat), és de manual, la desídia de l'Ajuntament quasi per fer que s'ensorri.

L'abandó, l'incendi patit, etc., sempre el mateix per justificar la seva descatalogació, a la qual l'Arxiu es va oposar ja l'any 1997.

Però la forta campanya engegada per l'Associació de Veïns de Porta i l'Arxiu ho van impedir.

SALVEM CAN VALENT, no al seu oblit!